

PARI PIKKU PIIRRETTÄ RAAHEN KOULUSTA.

Heikki Impiaara.

Raahen koululla tarkoitan sen ensimmäistä oppilaitosta, koulumestarin koulua, pedagogiaa. Sitä, joka alkoi heti kaupungin perustamisen jälkeen, ainakin jo alkuvuodesta 1653, mahdollisesti varemmin, ja lakkautettiin v. 1841 toimitetaan lähes 200 vuotta. Tahi oikeastaanhan sitä ei lakkautettukaan, muutettiinhan vain muotoa: siitä tehtiin ns. alalkeiskoulu. Myöhemmin samalla vuosisadalla kehitettiin tästä koulusta vähitellen viisiluokkainen alkeiskoulu, jolla nyt on jatkona yliopistoon johtavat yksityiset luokat.

Koulurakennus vain on uusi.

Vanha koulu paloi nim. yhdessä Raahen vanhan kirkon kanssa heinäkuun 23:tenä 1908. Koulun omaisuutta ei saatu pelastetuksi muuta kuin jokunen vanha pulpetti; kaikki tai ainakin melkein kaikki muu, kirjat, arkistot ym. sellaiset, joutuivat tulen uhriksi.

Kun Raaha, merkillistä kyllä, yleensä oli säästynyt hävittäviltä tulipaloilta, pelastui ihmeellisesti myös tämä koulu samalla kertaa kuin kirkkokin suurelta tuholta v. 1810, joka poltti poroksi suurimman ja parhaiten rakennetun osan kaupunkia — kumpikin sitten tyystin tuhoutuakseen satasen vuotta myöhemmin. Tämä koulurakennus lienee ollut järjestyksessä koulun kolmas varsinainen suoja.

Raahen ensimmäinen koulu sijaitsi, kuten nähdäkseni Alma Söderhjelm kaupungin historiassaan (s. 16) on vakuutavasti esittänyt, kaupungin vastavalmistuneessa raatihuone-rakennuksessa. Hänen käyttämänsä karttaselityksen (v:lta 1659) mukaan oli nim. rakennuksen alakerrassa portin poh-

joispuolella koulutupa, johon kuului kaksi eteiskamaria — koulutuvan yläpuolella oli sali, sekin kaksine eteiskamareineen kaupungin perustajan ja sittemmin omistajan, kreivi Brahen mahdollista vierailua varten, jota vierailua ei kuitenkaan koskaan tapahtunut.

Kuinka kauan Raahen koulu sijaitsi tässä rakennuksessa, ei ole tiettyä. Mutta nähtävästi se siitä jokin aika myöhemmin, ja luultavasti verrattain piankin, siirrettiin oikein omaan koulutaloon. Sillä Tuomas Stenbäck, joka tuli Raahen—Saloisten kirkkoherraksi v. 1757, joka kirjoitti pian sen jälkeen seurakuntansa historian ja jonka siis sitä varten on täytynyt läheisesti perehtyä sen oloihin, kertoo, että ensimmäinen pedagogiatalo eli koulu oli rakennettu (hän sanoo: noin 1693, mikä vuosiluku kuitenkin sittemmin on pyyhitty pois, kuten syytä olikin) maanpuolelle toria ja raatihuonetta, raatihuoneen ja nykyisen posti-inspehtori Carlénin talon väliin. Milloin tämä talo rakennettiin, siitä ei Stenbäckillä ole vähäisintäkään vihjausta, ei liioin siitä, kuinka kauan koulu asui tässä talossa. Hän jatkaa nim. vain välittömästi edellisen jälkeen: »Sitten sijoitettiin koulutontti sekä koulumestarin talo ynnä pedagogia länsipuolelle ¹ katua kirkosta käsin kulmaan, noin 1696.» Syy, miksi koulu siten muutettiin pois raatihuoneelta, on ollut, sanokaamme, tilan ahtaus, levottomuus tai jokin muu sellainen.

Koulun uutta sijoitusta koskeville tiedoille saadaankin vahvistus Raahen tuomiokirjoista. Sitenpä keskustellaan raadin istunnossa tammikuun 9. päivänä 1692 — läsnä olivat raatimiehet Hans Forbus, Åke Blackman, Gustaf Öhrn, Henrik Nordman ja Hans Åhs, lukuunottamatta pormestaria, Henrik Corte nuorempaa — »uuden koulutalon rakentamisesta kirkkomäelle» ja arveltiin, että »entinen vanha koulu määrä-

¹ Stenbäckin historia (*Historisk beskrifning öfver Brahestad och Salo*, painettu Tukholmassa vasta 1839, lyhennettynä, koskien melkein yksinomaan kaupunkia) sanoo koulutalon sijainneen itäpuolella kirkkoa, mutta käsikirjoitukseen on sana muutettu länneksi — *wästra* —; samaten on sen valmistumisen vuosi painetussa kappaleessa (1693) muutettu käsikirjoituksessa toiseksi: 1696, siitä huolimatta säilyttäen epä määräisen ilmoituksen »vid pass».

tään periaatteessa myllytaloksi». Sanat »uusi koulutalo» ei vielä merkitse mitään sitovaa sikäli, että vanhakin olisi ennestään ollut olemassa, olihan vain rakennettava »uusi talo» ja varta vasten koulutaloksi. Mutta kun samalla »vanha koulu määrätään myllytaloksi», niin silloin täytyy jo tosiaan asia ymmärtää niin, että koululla on tähän mennessä ollut oma omituinen talo eli rakennus, jossa se on asunut.

Keskustelut v. 1692 ovat ilmeisesti käyneet toivottuun ja myönteiseen suuntaan, sillä saman vuoden keväällä, huhtikuun 13:tenä, käsketään jo työt koulutalon rakentamiseksi panna alulle »ensi maanantaina», »kymmenen miestä ruotu-luettelon mukaan», ja vielä saman vuoden lopulla, joulukuun 14. päivänä, määrätään, että koulutalon kattoa varten on hankittava talven kuluessa lautoja, »kaksi lautaa talosta». Ei pidä kuitenkaan luulla töitten edistyneen nopeasti, sillä keväällä 1693, huhtikuun 8. päivänä, kuuluu tiedonanto, että »niin pian kuin saadaan sammalta, rüvetaan rakentamaan koulutaloa». Sen myöhempiä tietoja asiasta ei näy muistiinpanoissani, josta päättäen niitä kenties ei sen jälkeen maistraatin pöytäkirjoista tapaa (tai ei ole tullut vain merkityksi). Joka tapauksessa on siis uusi koulu rakennettu kirkkomäelle noin v. 1693, kuten Stenbäck kertoo (painettu kappale), tai ehkä (valmistunut) vasta 1696, kuten käsikirjoituksessa näytään oikaistun.

Raahen kaupungin historiasta me sitten luemme, että isonvihan aikana »koulu tuhottiin» (siv. 67), että »ei — ollut (1720-luvulla) kunnollista koulutaloa, missä hän (s.o. opettaja Yrjö Ståhlberg) saattoi asua, vaan hän oli pakotettuna asumaan aivan tilapäisessä tuvassa» (siv. 85)¹, että »vuosina 1729,

¹ Ja kun tätä tupaa ei enää näy luovutetun hänelle, majoitettiin hänet (v. 1728), kaikista vastalauseistaan huolimatta, postimestari Olof Carlénin luo asumaan, »sillä osa porvaristoa kieltäytyi ehdottomasti toistaiseksi maksamasta mitään koulurakennuksia varten». Tuon ehdottoman kieltäytymisen hyvästi ymmärtää, kun tietää, että Raahen kaupunkikunta juuri näihin aikoihin (1726—28) oli aivan hajoamisen asteella, sillä uhkasihan iso osa väestöä kokonaan muuttaa kaupungista pois — Ouluun! (Vrt. Söderhjelm, main. t. 71—76, 85; Raahen tuomiok. 13/9 1732.)

1730 ja 1735 mainitaan pienempiä korjauksia koulun hyväksi (s. 144)». »Vanha koulutalo oli kuitenkin hyvin rappeutunut, eikä korjauksista ollut mitään apua» (siv. 144), »vanha koulutalo oli rakennettu jo ennen edellistä isoa vihaa ja oli niin kurjassa kunnossa, että sekä opettajan että oppilaiden oli mahdotonta tulla siinä toimeen talvisaikana» (siv. 145), kuten maaherra Piper uuden koulutalon rakentamista puoltavassa lausunnossaan sanoo. On siis syytä päätellä niin, että vanhaa koulutaloa ei sittenkään isonvihan aikana kokonaan »tuhottu», vaan että sitä oli kovin pahoin pidelty, että se sodan jälkeen oli huonossa kunnossa eikä siitä enää sanottavasti pikku korjauksillakaan kohentunut, niin että aivan uusi oli tarpeen. Se sitten saatiinkin aikaan vv. 1757—58, »med nödigaste boningsrum för Paedagogen», kuten Stenbäck sanoo käsikirjoituksessaan (painetussa vain positiivi: nödiga) ja rakennettiin heti kaksikerroksiseksi.

Talo rakennettiin kaupungin kustannuksella, sanoo Stenbäck. Oletettavasti, niin, eiköpähän ihan varmastikin, kaupunki ei kuitenkaan ole yksin suorittanut näitä melkoisia kustannuksia, vaan saanut siihen apua valtakunnalta. Sillä v. 1756 oli Raahen valtiopäivämiehensä, Kristiinankaupungin raatimiehen Casper Lebellin kautta anonut, että koko Suomessa saataisiin kantaa kolehti uuden koulutalon rakentamista varten. Asiasta tahtoi hallitus saada lausunnon Pohjanmaan maaherralta Piperiltä, joka empimättä puolsi kaupungin anomusta, kuten ylempänä kerrottiin. Kaupunkilaiset halusivat sitä paitsi apua myös koulun rahavaroista, siis niistä, joita oli saatu kokoon kolehtien keräyksellä. Raahen silloinen pedagogi, Johannes Juntell, vastusti näiden varain käyttöä sillä tapaa. Mutta tuomiokapituli salli, kuultuaan koulun tarkastajan, s.o. kirkkoherran (juuri Stenbäckin) mielipidettä, maksaa koulun kassasta 180 taalaria kuparirahaa kaupunginkasöörille, »koska sittenkin jäisi varoja riittävästi muihin menoihin».¹ Soma, että Stenbäck historiassaan lyhyesti vain sanoo, että koulutalo rakennettiin »med stadsens bekostnad».

¹ Svanljung, Österbottens pedagogier o. trivialskolor, s. 75.

Tämä koulu pystytettiin kirkkomäelle, sen pohjoiselle sivulle, jossa sen pihkaiset hirret piankin syttyivät palamaan läheisen kirkon roihutessa ilmiliekeissä v. 1908. Sitä edellinen koulu sijaitsi länsipuolella kirkkoa, Läntisen kirkkokadun varrella, vastapäätä kellotapulia, paikalla, joka yhä edelleenkin on rakentamaton, nim. asutun tontin puutarhana. (Vrt. Raahan kaupungin asemakaavaa v:lta 1750.)

»Raahan koululla oli alusta alkaen hyvä maine» (Alma Söderhjelm, Raahan historia, s. 21). Jo vuoden 1653 keväällä varhain (helmikuun 25:tenä) oli koulussa 12 oppilasta, ja saman kymmenluvun lopulla, nim. 1659, ei vähemmän kuin 34 oppilasta (sama teos, s. 20, 284). Tietenkään nämä 34 oppilasta eivät voineet olla, niin olettais, kaikki Raahan kaupungista, vaan on asia ymmärrettävä niin, että maa-seutukin, mahdollisesti etäämpääkin, oli lähettänyt poikiaan sinne opetettaviksi — Raahan koulussa ei ilmeisesti käynyt muita kuin poikia oppilaina. Mutta mikään pysyväinen ei tuo kohtalaisen iso luku 34 ollut. Pian sen jälkeen tavataan aivan mitättömän vähäinen oppilasluku. Piispantarkastuksessa v. 1663 sanotaan oppilaita tavatun vain 6, sanoo kuusi. Niitä oli kyllä ilmoitettu olevan 10, jopa kenties 15, mutta kun lähetettiin niitä hakemaan, ei kokoon saatukaan enempää kuin kuusi (Leinberg, Handlingar III s. 118¹). Siitä huoli-

¹ Piispantarkastuksen toimitti sanottuna vuonna Pohjanmaalla Johannes Terserus ja kirjoitti havainnoistaan Kajaanin vapaaherrakunnan kirkollisista ja kouluoloista kreivi Brahelle maaliskuun 26:na 1663 mm. mitä tulee Raaheen (ja Kajaaniin): »Jagh må inthet förtigha att medh Scholorna både i Brahestadh och Cajana är slätt bestält. Cajana Scholes beskaffenheet hafwer E. h. gr. Exc. see (sic!) af visitations actis. Medh Brahestadhz Schole är inthet bättre. Claudius och Casperus ljte hwar på annan och hafwe både warit vthi Schole arbetet mäcta försummelige. När iagh frågade effter numerum discentium sade then ene 10 den andr 15. När wij tä sände kring staden effter them, funnes inthet mera än Sex. På Ed. h. gr. Nâdes gunstige behagh, och effter herr Claudii eghen begäran, ölwerantwardade iagh hela Scholan vthi Caspari händer, att ock han allena beholler Sochnepennin-garna, och swarer stadhen allena för Scholan. Hwilken ock vtlofwade willia här effter giöra sin mögeligaste flijt.» — Muuten Terserus tun-nustaa seurakunnan sitten viime tarkastuksen hyvästi edistyneen lukemisen taidossa ja katkismuksen tuntemisessa niin hyvin kaupun-

matta piispa Gezelius kreivi Brahelle lähettämässään kirjeessä (toukok. 5:ntenä 1666) puhuu kiittävästi koulusta, ja eräässä toisessa, v:lta 1682, hän sanoo Raahen porvarien perustaneen »kauniin koulun» (Söderhjelm, main. t. s. 21). (Tarkoittaneeko piispa tällä sanallaan juuri uutta koulutaloa?)

Toisekseen kirjoittaa Alma Söderhjelm (main. t. s. 147): »Raahen koulu vietti koko 1700-luvulla perin kituvaa elämää, ja se olikin luonnollista tuossa köyhässä kaupungissa, jossa muuten kauppaharrastukset olivat siinä määrin etualalla, että useimmat antoivat lapsilleen mahdollisimman vähän koulusivistystä; pääpaino pantiin siihen, että nämä niin pian kuin mahdollista saattoivat antautua käytännöllisille aloille.»

Paikkansahan tämä väite tietenkin suurelta osalta pitää. Mutta mitä muuta voikaan odottaa kaupungilta, jonka henkikirjoissa olevien kaupunkilaisten lukumäärä rauhan palattua oli esim. v. 1724 — kokonaista 134, ja v. 1725 — 158, v. 1730 — 184, v. 1740 — 226, v. 1760 — 288, v. 1762 — 287 (jaettuna 118 talouteen), v. 1770 — 320, v. 1780 — 390, ja kun koko asukasluku v. 1775 oli vain 641 (110 perhekuntaa). Ja kun ympäristökin luonnollisesti ei siihen aikaan ole voinut olla kovin runsaslukuista eikä äveriästä. Sittenkin on varsin sievä oppilasluku v. 1748, nim. 23, ja samoin v. 1751, nim. 27 (siitä kohta enemmän). Vaihteleva se kyllä edelleenkin oli, niin kuin muissakin kouluissa. Esim. v. 1763 vain 10 tai 16 (kun kaikissa muissa Pohjanmaan kaupunkikouluissa samana vuonna oli jonkin verran enemmän, Kajaanin lukuunottamatta).

Ennen vuotta 1800 on muutamalta osalta olemassa yhtenäinen sarja tietoja oppilasmäärästä, nim. v:sta 1784 lähtien.

gissa kuin Saloisissa. Sanoo myös jakaneensa seurakuntalaisille sekä suomalaisia että ruotsalaisia aapisia, joista liittää oheen yhden näytteeksi. — Yllämainitut herrat Claudius ja Casparus ovat Raahen ensimmäinen kirkkoherra (nim. vain nuoren Raahen kaupungin, ei samalla myös Saloisten pitäjän) Klaudius Ahlholm, joka kenties jo samana vuonna muutti kirkkoherraksi Pyhäjoelle, ja saman kaupungin kappalainen Kaspar Forbus, joka välittömästi Ahlholmin jälkeen tuli Raahen kirkkoherraksi, mutta kuoli jo alkuvuodesta 1664.

Jos nyt sen nojalla laskee keskimäärin oppilasten luvun kunkin vuonna, pitäen rajana vuotta 1800, niin huomaa, että Raahen koulun oppilasten keskimääräisluku tällä ajalla, 16 vuotta, on 27 oppilasta (hieman runsaastikin). Sattumalta on heti seuraavana vuonna, nim. 1800, oppilasluku juuri sama, ja taaskin sattumalta, kai, on tiedossani, piispantarkastus-tilaisuudesta v. 1751, silloisten oppilasten lukumäärä, joka on juuri samainen 27. Pietarsaaren vastaavassa koulussa on oppilaita vv. 1755—82 (ilmeisesti tietoja ei senjälkeisiltä vuosilta ole, paitsi jälleen v:sta 1804 lähtien) vain 22 kappaletta (Calonius, Jakobstads pedagogi, ss. 90—91). Ja siihen kouluun otettiin kuitenkin oppilaisiksi myöskin tyttöjä, mitä kaikesta päättäen Raahessa ei ole koskaan tehty (siitä olen ennen puhunut kirjoitelmassa »Mamsellien kouluja Raahessa», ss. 204—5, teoksessa Historiall. tutkimuksia J. R. Danielson-Kalmarin kunniaksi, 1923). Oppilaita on siis Raahen koulussa käynyt aika runsaasti.

Eipä ole paljon vähäisempi seuraavassakaan luettelossa mainittu määrä, joka luettelo koskee nähtävästi läheisimmin vuoden 1749 kevätlukukautta.

Luettelo on syntynyt siten, että Ruotsista käsin tiedusteltiin virallisesti (syyskuun 24:ntenä 1748), missä kouluissa (Suomessa) luettiin latinaa, kuinka monta oppilasta koulussa oli ja mistä säädystä oppilasten vanhemmat. Vastauksen lähetti Turun tuomiokapitulin nimessä piispa Brovallius huhtikuun 4. p:nä 1749. Raahen koulusta hän on saanut seuraavat tiedot ¹ (Leinberg, Handlingar rörande finska skolväsendets historia I, ss. 112—113):

¹ Leinbergin mukaan (Skolstaten i nuvarande Åbo stift, ss. 35—39) Raahessa toimi v. 1748 sijaispedagogina pohjalainen, vieläpä raahelainen ylioppilas Johan Stubbe (Stubb), jonka jälkeen Leinberg mainitsee oululaisen ylioppilaan Johan Juntellin (Juntellius), jonka hän sanoo tulleen vakinaiseksi Raahessa v. 1752, kun taas Stubbe on, hänen tietämänsä mukaan, tullut opettajaksi Pietarsaaren v. 1756. Stubbe lienee ollut Raahessa vain varsin lyhyen ajan, koska allekirjoittanut ei ole häntä opettajan ominaisuudessa lainkaan tavannut. Toisekseen lukee Raahen kirkossa kuulutuksia sijaisopettaja, raahelainen ylioppilas Johan Freitag vielä vuoden 1748 huhtikuun puolivälissä ja taas Juntell mahdollisesti v. 1748, mutta varmasti jo helmikuun 19.

N:o	Ikä	Oppilas	Isän asema	Oppilaan lahjat
1	16	Sven Olsbo	Kauppias, vähävarainen	Pystyvä (skickelig)
2	14	Dan. Calamnius	» kohtal. varak.	Jotensakin pystyvä
3	15	Ol. Ståhlberg	Kappalainen » »	Pystyvä
4	15	Henr. Issander	Kauppias » »	Jotensakin pystyvä
5	14	Sven Kröger	» (kuol.) » »	» »
6	15	Joh. Kranck	» » »	» »
7	14	Mich. Montin	Kappal. (kuol.), vähävar.	Pystyvä
8	13	Abr. Montin	» » »	Opint. vähemm. pyst.
9	12	Nils Sovelius	Kauppias, varakas	Pystyvä
10	12	Is. Kindman	» kohtal. varak.	»
11	11	Henr. Montin	Isätön, vähävar.	»
12	10	Joh. Paldin	Työmies »	»
13	14	Joh. Niska	Kauppias »	Vähemm. pystyvä
14	12	Gust. Hytten	Isätön, lopen varaton	Pystyvä
15	13	Joh. Wijk	Työmies » »	Vähemm. pystyvä
16	12	Mich. Jurvelius	Kauppias, kohtal. varak.	Kutakuinkin pystyvä
17	10	Th. Castellin	Tullinhoit. » »	Pystyvä
18	11	Hans Hajahn	Isätön, varaton	Jotensakin pystyvä
19	8	Christoph. Bergström	Raatimies, kohtal. varak.	» »
20	10	Henr. Sovelius	Kauppias, varakas	Vähemm. pystyvä
21	11	Dan. Ervast	Pitäjänkirj. »	Jotensakin pystyvä
22	11	Dan. Jurvelius	Kauppias, kohtal. varak.	Vähemm. opint. pyst.
23	9	Mich. Jurvelius	» » »	» » »

Paitsi Raahessa opetettiin tähän aikaan latinaa Kajaanissa, Kokkolassa, Tammisaarella ja Lohjalla, ei muualla. (Kokkolan oppilaslue telossa on muuten tällä erää vain 8 nimeä; niistä kolmen isä on talonpoika.)

Emme saata olla samassa yhteydessä antamatta joitakin elämäkerrallisia tietoja ylläluetelluista Raahen koulun oppilaista vv. 1748—49:

1. *Sven Olsbo*, synt. 1732, tuli ylioppilaaksi Turussa 1750, Upsalassa 1752, vihittiin papiksi 1755 ja kuoli Tyrnävän kapalaisena 1795.

2. *Daniel Calamnius*, jonka isä kuoli Raahessa 1761 (äiti

päivänä 1749. Näin ollen tekee mieleni päätellä, että se opettaja, joka antoi piispa Brovalliukselle tiedot Raahesta, oli juuri Johan Juntell. Ja tiedot hän, kaikesta päättäen, on antanut keväällä 1749, ja mieluummin maaliskuun—huhtikuun vaiheilla kuin varemmin. Sillä jos laskee poikien ilmoitetun iän heidän syntymäpäivänsä mukaan, niin huomaa, että luettelon ikäilmoitukset hyvin tarkalleen pitävät paikkansa, kun ilmoitusajan katsoo olevan keväällä 1749. Huomattakoon myös, että Montinien isä, Raahen kappalainen Mikael Montin, oli kuollut marrask. 24:nä 1748. — Juntell, porvarinpoika Oulusta, synt. 1721, tuli ylioppilaaksi 1739, vihittiin papiksi 1751 ja kuoli Raahessa 1767.

oli Susanna Kempe U.-Kaarlepyystä ja äitipuoli Elisabet Kiellin l. Kello Raahesta), on muuten täysin tuntematon (Sukukirja tietää vain nimen).

3. *Olof Ståhlberg*, synt. 1733, samoin muuten tuntematon; isä, edellämainittu pappi ja opettaja Yrjö Ståhlberg, kuoli v. 1749.

4. Henrik *Josander* (Issander on väärin luettu muoto), synt. 1734, rupesi merimieheksi, muutti Tukholmaan 1750 ja sanotaan hänen kulkevan ulkomailla perämiehenä; on nähtävästi niille teille jäänyt.

5. Sven *Kröger*, synt. 1734, oli sittemmin Raahessa kauppiana, raatimiehenä ja postimestarinakin; kuoli 1798.

6. Johan *Kranck*, synt. 1733, rupesi kauppiaksi Raahessa ja kuoli siellä 1802.

7. Michael *Montin*, synt. 1734, tuli ylioppilaaksi Turussa 1754, Upsalassa 1757, vihittiin papiksi 1760 ja kuoli Kemin kappalaisena 1806.

8. Abraham *Montin*, edellisen veli, synt. 1735, rupesi kauppiaksi, oli raatimiehenäkin Raahessa ja kuoli 1809.

9. Nils *Sovelius*, synt. 1737, ylioppilas Upsalassa 1756, Turussa 1758, rupesi niinikään kauppiaksi, mutta Oulussa, jossa tuli hänkin raatimieheksi, kuoli 1802.

10. Isak *Kindman* (nimi alkuisin Kinnunen), synt. 1736, kuoli nuorena naimattomana kauppiana Raahessa 1764.

11. Henrik *Montin*, kolmas veli, rupesi niinikään kauppiaksi Raahessa, oli myös raatimies, kuoli 1815.

12. Johan *Paldin* (sittemmin Paldén, varemmin Paldan), synt. 1736, tuli kauppiaksi Raahessa ja kuoli 1806. Isä oli ollut ns. kaupunginpalvelija.

13. Johan *Niska*, synt. 1735, lienee kuollut naimattomana merimiehenä (?) 1772.

14. Gustaf *Hyttén* on tämän kirjoittajalle outo.

15. Johan *Wijk*, synt. 1735, oleskeli Tukholmassa v:sta 1761 eteenpäin. Lienee Ruotsiin jäänytkin.

16. Michael *Jurvelius*, varmaan hän, joka on syntynyt Raahessa 1738 (helmikuun 14:ntenä), vaikka ikä, kai vahin-

gossa, on ilmoitettu 12 vuodeksi eikä 11:ksi, niinkuin olla pitäisi; sittemmin kauppias Raahessa, kuol. Kristiinassa 1789.

17. Thomas *Castellin* (Castelin), synt. 1739, muuten tuntematon. Isä, samanniminen, kuoli Raahessa 1752.

18. Hans *Hajahn*, synt. 1737, rupesi kauppiaaksi, kuoli Raahessa 1815.

19. Christopher *Bergström*, synt. (nähtävästi) 1740, muuten tuntematon, paitsi että lienee elänyt 1754; isä oli Raahen raatimies ja varapormestari, ent. katsastelukirjuri Johan Georg *Bergström*, joka kuoli 1760.

20. Henrik *Sovelius* (Sukukirjalle tuntematon muuten paitsi nimeltä), synt. 1738, kuoli nuorena 1752, Niilon nuorempi veli.

21. Daniel *Ervast*, synt. 1738, ylioppilas Turussa 1758, maanmittari, kuoli 1819.

22. Daniel *Jurvelius* (varemmiin mainitun J:n serkku), synt. 1737, kauppias Raahessa, jossa kuoli 1822.

23. Michael *Jurvelius* (edellisen veli), synt. 1739, kuoli naimattomana Raahessa 1786.

Monta ylioppilasta ei tästä koululaisparvesta siis syntynyt: nähtävästi vain neljä. Mutta kannattaa panna merkille, että yksi heistä, vanhin, nim. Sven Olsbo, jo vuoden päästä on ylioppilas. Samaten tiedetään, että Abraham Hajahn, eräs toinen Raahen kauppiaan poika, »varakas, ahkera ja hyvän tapainen», joka Raahen koulua käydessään vv. 1793—94, ehkä vielä 1795:kin, hänkin luki latinaa (Söderhjelm, main. t. s. 144), tuli ylioppilaaksi jo 1796. Eiköpähän raahelaisilla siis ole saattanut olla jonkinlaista oikeutusta, puolustaessaan itseään ja asemaansa, etujaan ja oikeuksiaan, tällä kertaa lähinnä Siikajoen pitäjistä kerättäviä teinirahoja koulullensa, valituksissaan huomauttaa mm., että »Raahen koulu oli hyvin hoidettu ja se oli hyvin menestynyt», »olipa tapahtunut, että joku sieltä lähteneistä oppilaista oli päässyt suoraan Turun akatemiaan» (Söderhjelm, main. t. s. 106). Tällainen väite on

nähtävästi v:lta 1736. Milloin tuollainen ylioppilaaksipääsy suorastaan Raahen koulusta olisi tapahtunut, ei käy ilmi. Mutta varmaa on, ettei ainakaan Sven Olsbon ole tarvinnut paljonkaan nauttia muitten oppilaitosten opetusta ylioppi-laaksi päästäkseen, jos laisinkaan.

Huomauttakaamme kuitenkin, näin Raahen koulua puolustellessamme, mitä kaksi rehtoria Pohjanmaalta todistaa tahikka paremmin väittää. Vaasan triviaalikoulun rehtori G. H. Peldan ja Oulun triviaalikoulun rehtori Samuel Hor-naeus sanovat yhteisessä lausunnossa v. 1730 (Leinberg, main. t. I, s. 220): »Jos tunnollinen tarkastus näistä (nim. Pohjanmaan) pedagogioista suoritetaan, niin saadaan huomata, kuinka heikosti niiden on laita. Erillään on sentään Kokkolan pedagogia, joka toisinaan on lähettänyt oppilaita triviaalikouluihin.» Jos kuitenkin ajattelee jo mainittua Sven Olsbota, joka on siis verraten lähellä sitä aikaa, josta sanotut rehtorit puhuvat, niin täytynee kai muistuttaa, että heidän tuomionsa tuntuu aika lailla kohtuuttomalta. Yksi pääsky ei tosin kesää tee, tässä tapauksessa Sven Olsbo, taikka se ennen v. 1736 Raahen pedagogiasta tullut ylioppilas, mutta »toisinaanhan» vain Kokkolankin koulu on lähettänyt oppilaita triviaalikouluihin — että se olisi lähettänyt suorastaan yliopistoon, se on kai herrain rehtorien mielestä mähdotto-muus, ja sitähan kuitenkin raahelaiset sanovat heidän kou-lunsa tehneen, ja sanovat tuommoista juuri 1730-luvulla! Poikkeustahan sellainen on joka tapauksessa ollut, niin Raa-hessa kuin muuallakin (vrt. Svanljung, Österbottens peda-gogier, s. 118).

En sentään kernaasti tahtoisi yhtyä niihin vähäksyviin lausuntoihin, joita sivuilla 143—145 saadaan useitakin lukea Raahen historiassa tästä koulusta, enkä siihenkään saman-henkiseen, jonka Felix Heikel on samasta koulusta kirjoit-tanut Johan Fellmanin elämäkerran alkuun. Tämä jälkim-äinen lausunto ei ole varmaankaan ottanut huomioon enti-sen ajan vaatimuksia eikä itse tuomitsemansa koulun luon-netta. Sillä sehän ei ollutkaan tarkoitettu »suurkouluksi», ja

kuitenkin »toisinaan» teki sen virkaa — »suurkoulu» kyllä sen lempinimenä kaupungissa oli, ja ansaitsikin sen tavallaan. Söderhjelmillä onkin omassa kirjassaan kohtia, jotka puhuvat hänen vähäksyviä väitteitään vastaan, kuten varemmin on huomautettu.

Jos tuontapaisia oppilasluetteloita, kuin ylläesitetty, olisi enemmän saatavissa, niin saattaisi niistä lukea montakin seikkaa.

Pistää ensinnäkin helposti silmään oppilasten ikä. Äärimmäisinä esiintyvät 16 vuotta ja toisaalta 8 tai 9 vuotta. Kutakin tällaista ikäkautta on edustamassa vain yksi oppilas. Välille jäävät ikäkaudet antavat siten koululle tässä suhteessa leiman, kutakin on tasaisesti 3 tai 4 oppilasta, ja uskottavasti ovat oppilaat yleensä juuri näiltä ikävuoilta. Knut Svanljung sanoo (main. t. s. 99), että pedagogioihin lapset pantiin tavallisesti 8 tai 10 vuotta vanhoina. Raahessa varmaankin tuo 8 vuoden ikä on ollut verrattain harvinainen, kai vielä 9 vuotta. Sitä yleisemmältä tuntuu 10 tai kenties vielä 11:kin. On toisekseen saatettu ottaa vastaan vanhempiakin, kuten samainen kirjoittaja lausuu. Yksi käytettävissä oleva luettelo ei kuitenkaan anna minkäänlaista pohjaa päätelmille varsinkaan tässä suhteessa. Ei siitä liioin ole nähtävissä, kuinka kauan oppilaat koulussa viipyvät. Mutta Svanljung on katsonut (main. t. s. 91) voivansa laskea, että oppilaat pysyivät pedagogioissa (samoin kuin niihin tässä ja monessa muussa suhteessa rinnastettavien triviaalikoulujen alimmalla, ns. apologista-luokalla) keskimäärin kaksi vuotta. Mutta jos oppilas vuoden parin päästä, kuten varemmin mainitut esimerkit Raahen koulusta osoittivat, pääsevät ylioppilaiksi, niin eivät he ole jääneet kouluun vain pariaksi vuodeksi, vaan ovat sitä käyneet huomattavasti pitemmän ajan. Sekin on siis ollut mahdollista. Vielä on tästä paljon puhutusta luettelosta tällä kertaa nähtävissä, että kaikki, poikkeuksetta kaikki Raahen koulun oppilaat v. 1748—49 olivat kaupunkilaisten lapsia, sillä kaikkihan he ovat joko tunnettujen Raahen porvarien tai virkamiesten lapsia — Ervastinkin isä

asui tähän aikaan kaupungissa, muutti myöhemmin maalle Märsylään —, paitsi tuo isätön Gustaf Hytten, josta emme tiedä toistaiseksi mitään ja joka kyllä on saattanut olla Raahesta mutta myös peräti muualta. Onko tämä maaseutulaisoppilasten puute satunnaista ja mistä johtunutta — huonoko koulutalo syynä? — ei ole mistään nähtävissä. Olisiko sama syy kuin se, johon oululaiset vetosivat tahtoessaan triviaalikouluaan Raahesta pois: Raahessa »kaikki oli kalliimpaa kuin Oulussa»? (Söderhjelm, main. t. s. 199).